

MI A TEENDŐ
AVÉDERŐRE

VONATKOZÓ

TÖRVÉNYJAVASLATTAL SZEMBEN?

ÍRTA:

Dr BÁTTASZÉKI LAJOS.

ARADON,
SCHINDLER GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA,
1889.

Több mint húsz év óta hozzá szoktam a hírlapirodalom névtelen napszamosaként, jutalom és elismerésre való igény nélkül, csupán az ügy érdekében egy jó eszme előmozdítására abban a szerény körben munkálkodni, melybe a véletlennél vagy viszonyaimnál fogva kerültem. Sőt ellenkezőleg, Isten és ember előtt mondhatom, hogy nemcsak semmi néven nevezendő jutalomra sohasem számítottam, de igaznak és jónak tartott meggyőződésem terjesztésére szerény helyzetemhez képest húsz éven keresztül egy vagyont áldoztam fel.

Midőn tehát ez igénytelen sorok elé nevet írom: nem teszem azt hiúságból. Teszem azért, mert abban a kis körben, melyben ismernek, tudják azt, hogy kezdetben a *Deákpárt*, később a *szabadelvű párt* elvei győzelmének előmozdítására tettem meg azt, mit egyes egyszerű polgár gyöngé erejével megtehet. Tudják azt,

hogy 20 évvel ezelőtt mint a Deákpárt híve kezdtem Tisza ős fészkeben, Nagyváradon hírlapírói működésemet : hogy később, midőn Tisza ellenzéki vezérnek lenni megszűnt, zászlaját követtem, azért mert egyéni meggyőződésem az volt, hogy Tisza csak folytatja azt, mit Deák megkezdett; hogy lassan bár, de biztosan haladva, meg fogja erősíteni a magyar alkotmány alapját, hogy a nemzetet a szükséges előfeltételekhez, kultúrához, anyagi erőhöz segítve, bővíteni fogja az alkotmányos jogokat és mintegy előkészíteni arra, hogy idővel elérje azt, mire joga van, az önálló magyar hadsereget, pénzügyeinek teljes önálló kezelését. Szóval, mivel a csendes, rázkódtatás nélküli szabadelvű haladásnak vagyok barátja és azon nézetben voltam, hogy Tisza és pártja ezen csendes, fokozatos haladás alapjait akarja lerakni, azért, hogy a szellemileg és anyagilag megerősödött nemzet idővet jogait bővíthesse: azért szegődött csekélységem is az által vezérelt párthoz, úgy, hogy lehetett e pártnak sok hatalmasabb, képzetebb és követelebbs tagja, de őszintébb, tisztább meggyőződésből cselekvő és áldozatkészebb mint én, *egy sem.*

S minthogy oly férfi, kiben van egy parányi jellem, anyagi vagy egyéb egyéni érdekeinek sérelme miatt meggyőződését nem szokta soha változtatni, mint a keztyűt: akkor sem tántorodtam meg egy pillanatra sem nézeteimben, midőn dr. Falk Miksa úrnak személyes felszólítására Aradra kerültem, s itt húsz évi becsületes keresetem befektetésével, csak azért, hogy az aradi szabadelvű pártnak lapja legyen, egy irodalmi intézetet, egy nagy nyomdát alapítva, a szabadelvű párt vezéregyéniségei hallatlan cinizmussal és lelketlenséggel cserben hagytak és ellöktek mint a kipréselt citromot, miután kiszittak mint a pióczák. Ez sem volt képes eltéríteni meggyőződésemtől.

De abban a perczben, midőn Csáky közoktatási miniszter úr rendeletét olvastam; abban a perczben, midőn a véderő törvényjavaslat 14. §. és 25. §-ainak tartalmával megismerkedtem: *megszüntem szabadelvű párti lenni.*

Nevemet tehát csak azért írom ki és ezen tulajdonképen a tárgyhoz nem tartozó dolgokat csak azért mondtam el, hogy tudja mindenki, ki e sorokat elolvasásra méltatja, miszerint azokat oly egyén írja, *ki legújabb időkig testtel lélekkel*

inkarnatus szabadelvű párti volt; ki nemcsak szóval küzdött e párt elveinek győzelmeért, de ki – mert tiszta meggyőződésből csöngött elvein – tettel áldozni is tudott értük.

Azonban az, ki azért volt szabadelvű párti, mert azt hitte, hogy e párt és vezére az alkotmányt, a magyar nemzeti kultúrát fokozatosan fejleszteni fogja, hogy idővel megerősödve, az ország egy önálló állam minden kellékeire tegyen szert: az nem lehet többé egy pillanatig sem szabadelvű párti, midőn látja, hogy egy idegen nemzet nyelvének megtanulását *reá parancsolják* az országra; az nem lehet továbbra is szabadelvű párti, ki látja, hogy a magyar ifjúságot, a hazának jövőjének reményét, a hazaszeretetet eszményi céljainak fenntartóját, azért készülnek sújtani még egy évi katonai szolgálattal, mert esetleg egy idegen nemzet nyelvén nem fogja tehetni a tiszti vizsgát; a ki látja, hogy *törvényt* adnak az esetleg a magyar ifjúság iránt ellenséges indulattal viseltető német tisztek kezébe, melynek egyes esetben való alkalmazása és magyarázata utóvégre is tőlük függ. Nem lehet végül egy pillanatig sem többé szabadelvű párti az, aki látja, hogy a véderőtörvényjavaslat 14.

§-ával egy meglevő, bizonyos alkotmányos jogokat biztosító törvénnyel szemközt egy legalább is tévmagyarázatokra alkalmat adó, tehát az eddigi statusquot mindenestre inkább hátrányosan megszorító törvényt akarnak becsempészni. Nem lehet többé a szabadelvű párt tagja, a ki mind ezeket látja, mert ezek épen ellenkezői azon alap gondolatnak, vezéreszmének, mely őt a párt-hoz csatolta. Ugyanis nem lassú, csendes, fokozatom, de biztos *fejlesztése* az alkotmánynak, a nemzeti kultúrának, hanem jelentékeny tettleges lépések – az alkotmány és nemzeti kultúra lassú, fokozatos de biztos *megszorítására*. S ha e lét-fentartó, vezérszövétnekül szolgáló alap elvonatott a lábai alól, többé nem élhet benne az eddigi meggyőződés, tehát ki nem áldozza fel a meggyőződést a pártfegyelemnek, ki nem rendeli alá a pártfegyelmet a haza boldogságának: annak okvetlenül meg kell szűnnie e párthoz tartozónak lenni, mert a pártfegyelem a hazáért és nem a haza pártfegyelemért létezik.

A közoktatásügyi minister rendelete pedig, melylyel a német nyelv szigorúbb tanítását parancsolja, nem azért sérelmes, mert a *német* nyelvre vonatkozik, hanem azért, mert rendelet, mely parancsol.

Végtelenül bántja ugyanis e rendelet a magyar nemzet, minden egyes magyar ember érzületét, épen a *műveltség*, az *intelligencia* szempontjából. A rendelet védői azt mondják, nem lehet ma műveit magyar ember, ki németül nem tud. Én azt mondom: a legbántóbb sértés, valóságos merénylet minden egyes magyar ember intelligenciája, műveltsége ellen, feltételezni azt, miszerint a német nyelv megtanulását *rendeletileg* meghagyni, *megparancsolni* kell: feltételezni azt, hogy minden, nem is mondom művelt, de intelligens magyar *úgyis ne tudná azt*, hogy jó, sőt szükséges a német nyelv tudása és hogy annak elsajátítására állami szigorú, bizonyos hátrányos következnie-

nyekkel járó meghagyás kell; sértő tehát épen azért, mivel az ez által érdekelt körök intelligenciáját, a saját ösztönükből, saját jól felfogott érdekéből származó józan belátást kétségbe vonja. Nem szorult senki és nem várt senki Magyarországon Csáky minister úrra, hogy tudja a német nyelv megtanulásának szükségét; tudja ezt mindenki saját intelligenciájánál, saját belátásánál fogva s kinek arra szüksége volt, az ugy is megtanulta eddig is és megtanulta volna a jövőben e nyelvet ama rendelet nélkül is.

A rendelet tehát nem azért bántó, mert épen a *német* nyelv tanulására vonatkozik hanem mert kézzelfoghatóig azon feltevésből indul ki a kibocsájtása, hogy máskép nem tanulnók meg a németet, hogy máskép nem bírnánk keltő intelligenciával azt saját jóakaratusból eltulajdonítani s így ránk kellett rendeletileg parancsolni.

S ép azért *felesleges* is e rendelet, mert azt úgyis tudja mindenki, hogy a német nyelv bírása szükséges; meg is tanulta mindenki, aki csak tehette eddig is és számtalan élő példát, speczialis esetet tudunk felhozni arra, hogy *bihar- és békésmegyei, vagy kun és székely földművesek, parasztok, Temesvárra vagy valamelyik né-*

met faluba küldték gyermekeiket, hogy németül tanuljanak meg, tehát még parasztjainknak is van annyi intelligenciájuk, hogy tudják, miszerint a német nyelv bírása szükséges, hogy azzal a hazafias érzületen csorba nem ejtetik, ha valaki anyanyelvén kívül németül is tud. Egyáltalán felesleges volt tehát ránk parancsolni azt amit még a paraszt is már rég belátott és gyakorolt is, annál inkább a magyar magasb műveltségű osztály.

De merőben czéltévesztett is e rendelet, mert csak a gyakorlati életben forgó ember tudja és száz tanár meg tanító között legalább kilenczven meg fogja erősíteni azt, hogy soha könyvből magyar gyermek nem tanulta meg úgy a német nyelvet, hogy a gyakorlati életben hasznát vehette, hanem az iskolán kívüli társalgásból, a családban, szóval épen csak a gyakorlati életből.

Hetenként akárhány órán által fogják tehát tanítani a német nyelvet: az eredmény csak az lesz, mi eddig. Az iskolában azért senki sem fog megtanulni *beszélni* németül, hanem csakúgy mint eddig, a gyakorlati életből. Arra pedig, hogy e nyelvnek nyelvtani sajátságait, különleges alkotását, tehát az elméletet tudja valaki, *elég volt az eddigi órák száma is.*

A véderőtörvényjavaslat 14. és 25. §-ainak alkotmánycsorbító irányzatát már annyian oly alaposan és körülményesen mutatták ki, hogy még a gyermeknek is belátnia kell, miszerint az aggodalom, mely e miatt még sok oly férfiúban is támadt, ki eddig vakon szavazott meg mindent, jogos és igazolt. Az érdemleges nyomós érveken kívül, megvallom, reám azon alaki érv hatott leginkább, hogy hát miért ragaszkodnak osztrák oldalról oly nagyon az újabb szövegezéshez, ha ez ominózus 14. szakasz ugyanazt tartalmazza, mint a régi törvény 11. §-a ? Mi szükség forgott fenn tehát, ha – Tisza állítása szerint is – az új szakasz ugyanazt tartalmazza mint a régi 11. szakasz, hogy új szövegezésben találják fel. mi legalább is tévmagyarázatokra adhat alkalmat?

Sok aggódó hazafi talán megnyugodott volna, ha erre nézve okszerű, illetve elfogadható indo-

kokkal támogatott felvilágosításokat kap. De épen arra nézve, hogy hát miért cserélik fel a jó, megszokott törvény szövegét egy gyanús, mert új és szokatlan, legalább is félremagyarázásra alapot nyújtó más törvényt: épen erre maga Tisza – ki pedig érvekben soha sem szűkölködik és szükség szerint csak úgy rázza ki a kabátja ujjából, a felelettel adós maradt és egy árva argumentumot sem tudott felhozni, hanem csak folyvást azt hajtogatta, hogy „meggyőződése szerint” a mostani javaslat 14. §-a ugyanon tartalmú mint a régi törvény 11. §-a! No hát, a meggyőződés szép dolog s én, ki másnak meggyőződését a lehető legmagasabb tiszteletben tartom, el is hiszem, hogy Tisza ebbeli meggyőződése tiszta és minden utógondolat nélküli, de utóvégre is a meggyőződésre való egyszerű hivatkozás maga *nem érv, nem ok*, nem czáfolat és különösen *mást* meg nem győzhet, senkinek aggodalmát el nem oszlathatja, hanem épen csak annyi mint ha valaki azt mondja „hiszek, mert *a hit boldogít.*”

Minthogy pedig a véderőre vonatkozó, tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 14. és 25. §§-ai ellen minden felhozható ok úgyis ki van merítve,

és különösen minthogy különben sem főzélom az illető törvényjavaslat káros voltának kimutatása, hanem annak elmondása, *mi volna a teendő* az általánosságban már elfogadott és részleteiben valószínűleg keresztül menő, törvényjavaslattal szemben: körülményesen nem foglalkozom e 14: és 25. szakaszok taglalásával, hanem erre nézve még csak egyet említek meg, mi eddig, legalább tudtommal, nem képezte kellő megbeszélés tárgyát, mit pedig nagyon jó lesz figyelemre méltatni és megfontolás tárgyává tenni.

A törvényjavaslat 14. §-ának védői ugyanis azt mondják: a régi törvényhez képest változott szöveg azért nem adhat alkalmat és okot aggodalomra, mert mindig ott lesz az országgyűlés archimuvában a miniszterelnök illetékes magyarázata és előforduló esetben erre lehet hivatkozni!

Nem tudom, más védőügyvéddel megtörtént-e, de én velem számtalanszor megtörtént a büntetőtörvény alkalmazásánál, hogy szórói-szóra felolvastam a bíróság előtt a törvény alapját képező miniszteri hivatalos indokolást, melynek legalább is van annyi ereje, mint egyes miniszter egyszerű, habár az országgyűlés színe előtt tett

és az országgyűlési naplókban szóról szóra megörökített nyilatkozatának. De azért a bíróság még sem vette figyelembe, hanem követte a maga, felfogását, saját nézetéből folyó törvényt magyarázatát, a *törvény* holt betűjét.

Mennyivel inkább fog ez előreláthatólag előfordulni a véderőtörvény 14. §-ának gyakorlati alkalmazásánál, *mely gyakorlati alkalmazás császári és királyi tisztek kezébe lesz letéve*. Ezek a különben igen tisztelt urak egyszerűen a törvény holt betűjéhez fognak ragaszkodni, *melyet a Felség szentesített* és semmibe sem fogják venni a különben szintén igen tisztelt magyar miniszterelnök ur szóbeli, az országgyűlés naplóiban megörökített magyarázó nyilatkozatát, *mely a Felség szentesítésével, hozzájárulásának kellékével* nem bír, tehát reájuk nézve nem kötelező.

Azt fogják mondani: „Nekünk semmi közünk ahhoz, mikép nyilatkozott a magyar miniszterelnök, azért, hogy a kedélyeket megnyugtassa, hogy az ellenzéket kapacitálja és keresztül vigye, miszerint a törvényjavaslat törvénynyé váljék. Ez az ő felfogásának dolga. Mi tiszteljük, becsüljük a felfogását, de mi a törvényt respektáljuk csupán s azt saját felfogásunk szerint ma-

gyarázzuk. S minthogy közös törvénye lesz Magyar és Osztrákországnak, hát még hagyján, ha az osztrák miniszterelnök hasonló magyarázatot adott volna, de e nélkül mi csak a törvényt tartjuk szem előtt, melyet mi alkalmazunk, tehát jogosan felfogásunk szerint magyarázhatjuk is, mert *ránk nézve a magyar miniszterelnök magyarázata nem kötelező.*" (A mint hogy igaz is.) De továbbá lesz számos oly tiszt is, ki a törvényjavaslat tárgyalását *figyelemmel sem kísérte* (mert ezzel nem is tartozott), kinek halvány fogalma sem lesz arról, hogy a magyar miniszterelnök valami magyarázata is létezik e szakaszra nézve, ki tehát már ez okból is csupán csak a törvény rideg betűjéhez fog ragaszkodni (és pedig a németre átfordított szöveghez.)

Teljesen hiábavaló tehát az a miniszteri nyilatkozat ; teljesen hiába való minden szóbeli garancia és *okvetlenül szükséges, hogy maga a törvény szövege nyújtson félremagyarázhatlan garanciát* minden esetleges túlkapasok ellen!

A mi a törvényben nincs, az nem kötelező senkire, különösen nem osztrák tisztekre; bárhol és bárki által lett légyen is mondva: az elvész,

azt megsemmisíti az idők vihara és csak az marad meg örökké, a mi a *szentesített törvény* szövegében *magában* benne foglaltatik.

És most átaltérek igénytelen soraim tulajdonképeni céljára, annak elmondására, *mi volna tehát a teendő* a véderőtörvényjavaslat ellen, miután a magyar képviselőház már általánosságban elfogadta és miután valószínű, hogy a 14. és 25-dik szakaszokat is a nagy többség meg fogja szavazni. (Meg fogják sokan szavazni, kiknek alapos aggályai vannak, de megszavazzák csupa pártfegyelemből, mert ezeknek jelszava nem „a haza mindenekelőtt,” hanem „a pártfegyelem mindenekelőtt.”)

A teendő mit a fennforgó körülmények közt egyedül célhoz vezetőnek tartok, olyan mint a Columbus tojása. Ha tudjuk, nagyon egyszerű.

Itt nem használ semmi tüntetés, semmi értekezlet, semmi népgyűlés, semmi tiltakozás, addig íng csak *szóval* jár; itt tenni kell, itt minden törvényes eszközzel *meg kell akadályozni, hogy a törvényjavaslat szentesített törvénynyé váljék!*

De mi módon ? Ép ez a Columbus tojásának egyszerű históriája.

Ugyanazt kell tenni, mit annak idején egy jobb ügyre érdemes szívóssággal és lelkesedéssel a keresztények és zsidók közti polgári házasságról szóló törvényjavaslat megbuktatására tettek!

A haladás embere lévén feltétlenül: nem átalom kereken kimondani, hogy a keresztények és zsidók közti házasságra vonatkozó törvényjavaslat megbuktatására oly sikeresen kifejtett, szívós agitatio *jobb ügyre lett volna érdemes* és nem annak megakadályozására, hogv keresztény emberek ne vehessen zsidó nőt, mikor szereti, a nélkül, hogy egyike is kénytelen legyen vallását elhagyni; mint arra, hogy Magyarországon vadházasságban kelljen élni oly férfi és nőnek, kik egymást szeretik, ha renegát nem akar lenni egyik vagy a másik; mint arra, hogy gyermekeik ennek folytán törvényteleneknek kell maradniok. Erre, szerintem, nem volt érdemes azt a példátlan, magában véve nagyszerű harcot megvívni, mely oly fényes győzelemmel végződött.

Annál érdekesebb most.

Akkor azt mondták, hogy a keresztény

család biztonsága, tisztasága van veszélyeztetve. Jó. De most *minden honpolgár* családi élete van veszélyeztetve fiúgyermekében! A legközelebbi fiúgenerációnak jövőjéről van szó, mely csetteg a német nyelvnek nem tudása miatt még egy katonai szolgálati évvel fog sújtatni s ezáltal életpályájától el fog tereltetni.

Tartsanak tehát széles Magyarországon értekezleteket, népgyűléseket a legnagyobb városban úgy mint a legkisebb faluban, egyletek, testületek, az ifjúság, mágnásnőink, polgárnőink, de nem azért, hogy egyszerűen erélyesen tiltakozzanak és helytelenítsék a törvényjavaslat megszavazását: hanem azon ezélből, hogy százezer meg százezer aláírásu monstrepetíciók küldessenek a főrendi házhoz, ama, kéréssel, miszerint ezen sérelmes törvényjavaslat törvényerőre emelkedését akad/ilyozza meg, a mint annak idején megakadályozta a főrendiház a polgári házasságra vonatkozó, a képviselőházban kétszer is megszavazott törvényjavaslat törvényerőre emelkedését!

A cél legalább is oly szent, oly életbevágó itt mint amott volt, a helyzet pedig előnyösebb mint akkor, mert most nincs 52 főispán a főrendiházban, hanem csupa anyagilag és erkölcsileg

független ember, kinek nem kell törődni a kormány disgracziájával.

Hadd mutassák meg most országunk nagyjai, főpapjaink és főuraink, hogy a hasát ép úgy tudják Szeretni, mint a zsidókkal való házassági összekötést gyűlölni !

S ha még sem sikerül: legalább mi polgárok megtettük a magunkét s az utókor nem fogja reánk foghatni, hogy mi csak beszélni, tüntetni és tiltakozni tudtunk, mert cselekedtünk, mert megtettük mind azt, mit az ifjúságunkat, gyermekeinket és ezzel hazánk jövőjét fenyegető veszélylyel szemközt az adott körülmények közt törvényes utón megtenni emberi lehetőség volt.

Minden magyar ember meg van győződve arról, hogy a legelső magyar ember, a legalkotmányosabb király, ki alkotmányunkra, törvényeinkre megesküdött, azokat szentek és sérthetetleneknek tarta, mint az ő személye szent és sérthetlen előttünk és hogy meg fogja tartatni másokkal is. Az a hit is élt mindnyájunk kebelében, hogy Rudolf trónörökös, ki felséges apja elvei szerint nevelkedett, annak nyomdokaiba lépett volna, ha a halál oly váratlanul el nem ragadja körünkből.

De ép e megrendítő, minden magyar szivét velőkig megrázkódtató eset bizonyítja, hogy *emberekbe* vetett bizalmunk és reményünk egy perez alatt megsemmisülhet. Épen most kell tehát gondoskodnunk arról, hogy bármit is rejt az ismeretlen jövő méhében: a *törvény* s egyedül csak a törvény és pedig félremagyarázhatlak világos törvény legyen védpaizsunk, alkotmányunk, nemzeti életünk legyőzhetlen, az idő és a viszonyok hatásától ment erős vára! Tehát tette fel!

Az egész országban az legyen a *jelszó*: felírni a főrendiházhoz, hogy buktassa meg e törvényjavaslatot, mely az 1865/68-iki egyesség 20 évnyi, különben nem valami nagy vívmányait csorbítani fogja. – Fejezzük ki a főrendiház előtt tömegesen és impozáns módon a nemzet óhaját s e jelszóban győzni fogunk.

Ha miniszterelnökünk maga nem vonja vissza e törvényes keretben mozgó agitációra törvényjavaslatát: ez az egyetlen út, melyen segíteni lehet!